

NUKAN MAAMENI YENYII BO PELE HU

Dɔn juwoo gbalatɔmaa

A ke kaalonna da tɔɔi gaa nukan nei yene yiihu diɛ legboɔɔba laa, tɔlinmo laa da lila di nwundɔɔi.

A ke lɛnɛɛ nukan dɔɔi gaa maane yene nuan diɛ pɛli kweiwoo boi, diɛ laa di maameni la, yi di hwa ke nɛimaarɔn da mɔnɔ di hu, bɛ kele yenɛnuan kaa bɔi.

A ke tɔɔi gaa nukan nei yeneyii hu bɛ maane maa ɛ konwo, hogɛ nukan hwɛpa pɛnɛ hwɛ gwɛi tɛgɛ hemɛi iɔi hu nɛitɔwɔnuan diɛ.

A ke lɔɪɪɪa kele yepuo gehu bɛ maane gu hwanɔ tɛgɛ boi.

A ke lɔi kele hu nuan bɔwoo ba, tɔɔi lele gaa hinaa di wɔɔ Kaalonnaa hu, yai a di wɔɔ tɛtɔwɔ yii lɛlɛ nɛikulo, ye pɛnɛ ye di wɔɔ yii naane legboɔɔba laa hui.

A ke yene lɔi kele da nɔɔ kɔnɔn gɛnɛi bɛ di liimu ɛ hɛgɛ nɛgbɔɔba lelei da tɔɔi gaa nɛi yene yii hu maa mɛni bai.

A ke gilɪɪahɛ tɔnɔi ti hwilɛn nukan dɔɔi da nɔɔ legboɔɔba laa bɛ gɛ, ɛlɛ yabɛ ke a di liimu hɛgɛɛ a gbɔɔkɔɔ, yili bɛ a gɛ lɔi kele diwɔɔ naakɔn gɛnɛ ɛ bɔ yene.

Maane nutɛitɛi, ɛ makɛ a kɔpoma yinɔa di gɔl diɛ, maakwɛli, da hutɔ bɛ da nɛgbɔɔba, da tɔɔi gaa nukan nei yeneyii hu di hee di kpanɪa kɛnaa kele bɛ, ɛ makɛ bɛyi ɛ wɔ naawooɔo kaa lai, yili kele bɛ gɛi yene bilibili gemɛi nɔ naakɔn gɛnɛi nɛi zea kaa Amɛlik lɔi hui, ɛ dɔn nɔa nɛi laa a pɔlɔ kɔalaa nɔ holo pou (10) gwɛlan nwaatɔnɔ pulu nɪn mɛinan yanɛn kɔu mɛihaaba (1948).

Dɔn nɔo toloo 1

Nukan gele kaa pɛlɛ kaa tanɔn, yilɪba nu kɛle maawiyɛ pɛlɛ da tɔɔi gaa nɛi yeneyii hu kɛpɛlɛ kaalo tanɔn; di kɛmɛni a nukan nɔa bɛ gɛɛ hwɛkɛli wɛlikɛmaa ɛ lɔ di luwai.

Dɔn nɔo veele 2

Dɔn nɛi huwoo kaa nukele ba tanɔn, guloju hwɛ ma yɛ ɛ kɛ a huwu mɛni, gu kolo kɛpɛlɛ, gu lawoo, naala mɛni kɛna bɛlɛ, kilijahie huwu lope, nɛi hu yii bo pɛlɛ ba, hɛn jolobo pɛlɛ po da nukapɛlɛ da zɛŋɛi, yɛ ɛ kɛ a hulonu da nɛnu yilipulu, yɛ ɛ kɛ loi gaa gbɔɔba ju mun, yɛ ɛ kɛ a loi yi gaa nii mɛlan noi yemu a ju mun dɔn nɛi huwoo kaa nukele ba tanɔn.

Dɔn nɔo zaaba 3

Maala kaa nukele yɛi ɛ yɛnɛkɛ, ɛ lɛgbɔɔba laa holobo, ɛlɛ gbinimaa yɛ kɔŋɔ.

Dɔn nɔo naan 4

Nuta hwa pɛli lɛi lualaa hu da tɔlaalaa hu, luolaa da luoyou huŋu lope da kɛɛ.

Dɔn nɔo nɔɔli 5

Di hwɛ kia pai nuta mɔnɔboi, di hwɛ kia pai mɛni jaanwana laai nuta ba, yi a nu kulo nulaa hu ɛlɛ yɛ mɛlɛkɛ ma.

Dɔn nɔo mɛida 6

Kɛnɛ lope gele, maanɛ nu kele nɔ kaa lonna, ɛ kɛ a gɔlon nɔa ma.

Dɔn nɔo mɛihwɛlɛ 7

Nu kele pɛliai a ge ton niila nɛ tonɔ mɛi. Nu kele hon bɛlɛ kaa tanɔn nukan maatɔn nɛi liila.

Dɔn nɔo mɛihaaba 8

Maala kaa nukele yɛi ɛ li kititɛŋɛ pɛlɛ la; a gaa yɛ maamɛni yɛ ɛ piliju.

Dɔn nɔo mɛinaan 9

Di hwa nu too gahwə ɲa, yi ɲun və mai. A wwalaketi di maakwiya ɲoo loiba gahwa mɛni ɲoo pələhu.

Dɔn ɲoo bou 10

Maala ka nukele yei, ə ɲoo tian makɔɲo kititə ɡə pələla, əlɛ dian ti ə kɛ a kolon ɲaa ə make mɛni lopee daa zenwuɔn.

Dɔn ɲoo boukoutanɔn 11

1. Nui lopee da mɛniɲoɲoo laahe ɲoo, mɛniti hwa pɛli kɛi a jɔn, yi jɔn ti hwə kolon ni ponɔɲa kitikɛpɛlɛ la, maakɔɲonuaan ɲɛi ba.
2. Tɔn hwa pɛli nui lope honji mɛnita ba yiyai mɛni ti kɛi lowai, dɔn ti hwə kɛ laali; yilipulu mɛnikɛi lowai ton mə a laa nui ti mɛi, ə make a kwia.

Dɔn ɲoo boukɔu hweelɛ 12

Nuta hwa naa lo mɛlan ɲii pələ hu, lo kpɛli-kpɛli, ɲɛi bɛlɛn mɛni hu, da gbiniɲa mɛni tamaa hu, naa kala pələ pɔ.

Dɔn ɲoo boukɔu haaba 13

1. Maala kaa nukele yei ə hiə a niɲapələ, əlɛ ə he niɲa kɛnaa ɲo loi hu.
2. Maala kaa nukele yei yɛ pɛli kuloi loi lope hu, ə make gbɔɔ loi, əlɛ ə pənə ə ɲa gbɔɔ loi ti hu.

Dɔn ɲoo boukɔu naan 14

1. Nui lope da ɲɛkɔu kpɔlu jeei, maala kaa ɲɛi ə maakilə loi takpɛli hu, yiyan noiti a pɛli ɲee hee mu.
2. Maakilələa ti hwa pɛli tɛɡɛi mɛni nɔɲon kɛmun gbɔɔkpɔ pɔ yi hwə ba loi ɲun ma mɛniɲoɲon da kaala.

Dɔn ɲoo boukɔu loɔli 15

1. Maala kaa nukele yei ə ləi lonna hɔləbɔ.
2. Di hwa pɛli loilonna kuloi nu yei hulu mɛni hu əlɛ maala hwɛ ɲɔnɔ nu yei hwɛ ɲɔ loilonna maahwalin.

Dɔn ɲoo boukɔumɛida 16

1. Nɛɛnu da hulonu da hɛli kpilayela da di lanɲayela da pɛli heei di keɔɔ guloju hwɛ ma yɛkɛ la a huɣu mɛni, loilon na mɛni, əlɛ yala pɛlɛ mɛni. Di pɛliɛ a di ke ɲiiɓoo ti hu, ə makɛ di taɣai lowai.
2. Lɛgbɔɔba da laana bɛ a hiletai laa ma.
3. Pɛlɛn mɛ bɛ a kpɔmaayi hɔɔtɔma, əlɛ maala ka ɲei gbɔmayii ti da nɔi ɲɛitɔwɔ nuaan di maakɔɲɔn.

Dɔn ɲoo boukɔumɛihweelɛ 17

1. Nukan lɔpɛe ɲɔbɔ hɛn gaa a ɓɔɔ, ə makɛ g boukɔuaa kɔn ju.
2. Di hwa nu yee kpilan di hwɛ ɲɔbɔ hɛn gulo ɲei.

Dɔn ɲoo boukɔumɛihaaba 18

Nui lɔpɛe a pɛli gbɔwɔ kilinahiɛ kɛi, niiba yiiɓo pɛlɛ hu. Mukulaa bɛ a pɛli niiba kalan gɛi, ə niiba yiiɓo juwu yii ɓo pɛlɛ hu.

Dɔn ɲoo boukɔumɛinan 19

Maala kaa nui lɔpɛe gɛle yei ɲɔɔ kilinahiɛ lɛ ə gweiwoɔbɔ, ə gilipuju kweli, ə ɲɔbɔ ə nɛi nuta kpɛli ɲaa diɛ kɛnakele yi ɲɔu hwa kɛ ju.

Dɔn ɲoo bouhwweelɛ 20

1. Maala kaa nukele yei ə ɲundo kɛ, əlɛ ə kɔn naa liilaa hu.
2. Di hwa nu yee kpɛlan di hwɛ nɔ kɔn ju.

Dɔn ɲoo bouhwweelɛ kɔu tanɔn 21

1. Maala kaa nukele yei, ə tsoi holoɔo ɲoo loi ɲawooɔo mɛni hu, a wala kɛ a yaa kpini, ə kɛ nui a ɲee lɛmai.
2. Maala kaa nukele yei, ə kolokɛ gahanama ba ɲoo loi hu. Yiyana nuta hon bɛtlɛ hwa tɛgɛ mɛlan ma.
3. Loilonni kiljnahie pɛlɛ bɛ loi ɲawooɔo a kuloju. Giljnahie ti a kolon noi noi ɲawooɔo nuan he luwai a kɛ a noi kwei nuan kɛle laamaawoo.

Dɔn ɲoo bouhweele kouweele 22

Nu kele kɛmɛni a kɔnɲuyii bo mun mɛ gɛ, yɛ kɛ kɔn ninimu. Ninin ti bɛ maane ə pa bo a yeelaholon; yeloge, kaalonnaa, əle mɛni kolon ɲa.

Dɔn ɲoo bouhweele kou haaba 23

1. Maala kaa nukele yei ə kolo kɛ, ə niiba kolokɛ tɛlinmo da ɲaane pɛlɛ mɛi; ə gɛ hwɛ pa kɛ a nui kolo hwo ma.
2. Nu kɛkolo bɛ maane di zalama; ə kɛ a hulonu da nɛnu.
3. Kolokɛmun lopee a pɛli kolokɛnuan maakɔɲa kɔn naai; a wala kɛti ə to da hu.
4. Kolokɛmun nɔpee maala kaa ɲei ə viito, ə niiba pɛlɛ ɲaa kɛ. Gɛ kolo kɛi nowai ɲɛn ə kɛ a dɔɔ; əle yilipulu ɲoo hwito lowai yɛ hala ma.

Dɔn ɲoo bouhweele kou naan 24

Maala kaa nukan ɲei ɲoo yii ə kɛ a bɛliya ju, gɔlɔi hwɛ toa pono, yaa da nainuaan di kɛ di ɲaane hu; yii hwilɛnna: kɔnɔn mɛni, maayilɛmɛni, yii mɛni, da hali mɛni, bɛle di maamɛni walawala ɲei kulo mɛni kele ba.

Dɔn ɲoo bouhweele kou bolɔi 25

1. Kolo a wala kɛ ɲei, ɲon a pɛlɛma, kolo hwaa kɛ ɲei, kalanɛnnaa a joloɔo, a polo, a wala kɛti mɛni ta kpɛli a pɛlɛma, yi hwa pɛli gbɔɔmu, maala kaa ɲei yi maakɔɔmaa ə bo.

2. Maala kaa logaa laa da lokolo di yei di kpɔmaa hɔlɔbo. Gbɔmaa ti a pɛli kei logele ba, ə makɛ a wɛlilon.

Dɔn ŋoo bouhweele kuu mɛida 26

1. Maala kaa nukele yei di juto. Juto ti hɔŋo hwɛ ma, yi kpɔ hwilɔn maakwɛli kɔwɔtɔ ba. Maanɛ kolo maakwɛli lakwɛli ə kɛ kɛna kɛle. Maanɛ lakwɛli kɛnɛ kɛɛ laa ə kɛ kɛnaa kɛle tɔwɔ, nui lɔpɛ gɛ hwanja a kɛ jɛi.
2. Maakwɛli ŋun ma ya ba a ə nukan holoon naa bo, ə dɔɔ gaa jɛi yɛnɛ yii hu maawiye. Ya bɛ maanɛ ə wooman, jɛimaa hwɛli, da wɛlikɛmaa di lɔ lɔi kɛle lowai, huwu ŋaa kɛle lowai ə gɛ liila ə kɛ diyɛi.
3. Maala kaa a longaanuaan yei di di loni huto pɛlɛ lɛn.

Dɔn ŋoo bouhweele kuumɛihweele 27

1. Maala kaa nukele yei ə gɛti kɛ noi ŋɔɔ tɛtɔwɔ laa kpaalɛ mɛi, ə pɛlima ə dɔlɔ kulo.
2. Maala kaa nukele yei bɛlihen, gulohɛn, maa ə kɔŋɔ.

Dɔn ŋoo bouhweele kuumɛihaaba 28

Maala kaa nukele yei, ə gɛtikɛ, ye dɔn ŋooŋaa jɛi bo di lɛ di kpaalɛ mɛi.

Dɔn ŋoo bouhweele kuu mɛinaan 29

1. Nu yaakpɛli gɛti kaama kpɔmaa yii hu. Maahɔlɔbo gbɔmaa yii ti bɛ a pɛli ŋɔɔ nukan naa laakuloi a nele.
2. Tɔɔi gaa nu yei yɛnɛyii hu da ŋɔɔ lɛgbɔba laa, maala kele hɔlɔboɔ jɛn lɔ gaama, ya ba a mɛlaa diwɛi kɔwɔtɔi, kpɔmaa yii hu yi hulu mɛni hwɛ laa.
3. Maala ŋaa ti da lɛgbɔba ŋaa ti, gɛ pɛlɛ hwa pɛli kei a juwu takpɛli yi yɛnɛ kele puɔ gɛba hwɛ mo li.

Dɔn ŋoo bouhaaba 30

Kpalè ta kpèli hwè laa yi a pèli dòn ñaa ñei maamenì pìlìju, yé nu ñòò tóò gaa ñei
yenyii hu da ñòò legbooba laa kuloi ñei: yé è ké a lóì, a kpon, è make gu tètèi.